

utta kasvatuksellista perustaa taidolle elää yhdessä. Nyt oli mahdollisuus kuvata ja yhdistää yhdessäelämisen taito ihmisen sisäiseen rauhaan ja sopu- sointuun luonnon kanssa. Näin uudes- sa maailmantilanteessa UNESCO:n 28. yleiskokouksessa vuonna 1995 hyväk- syttiin Rauhan-, ihmisoikeus- ja demokratiakasvatuksen yhteiset perus- teet (ilmestyi kesällä 1997 suomeksi, tilata voi faksilla Opetushallitus / Pek- ka Elo, 09-7747 7335), joka tuo mukaan entistä voimakkaammin ihmisten vä- lisen yhteistoiminnan ja huolenpidon näkökulman.

Rauhan-, ihmisoikeus- ja demokratia- kasvatuksen perimmäinen tavoite on se, että jokainen yksilö oivaltaa ne yleis- maailmalliset arvot ja toimintatavat, joille rauhankulttuuri voidaan rakentaa. Ih- miskunnan yhteisinä pidettävät arvot ovat löydettävissä myös mitä erilaisem- missä kulttuureissa ja yhteisöissä. Ajatus saattaa kuulostaa ajastamme pudon- neena, mutta se lienee erehdys. Klas- siset arvot hyvän elämän perustana ovat kuin ovatkin hyvin pysyviä.

Kevään yo-kirjoituk- set ja filosofia

Yhdessä filosofian ja elämäntutkimustiedon opettajien yhdistyksen (FETO) kanssa niin & näin palkitsi parhaiten kevään ylioppilaskir- joitusten reaalin filosofian kysymyksiin vastanneena Miia Mustosen Tampereen yhteiskoulun lukiosta. Onnittelut myös opettaja Harri Päiväsaarelle. Miia Mustonen jatkaa opintojaan Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian laitoksella. Seuraavassa kaksi esimerkkiä palkituista vastauksista.

Tehtävä IV: "Nominalismi on oppi, jonka mukaan reaali maailmassa ei ole olemassa sukuja eikä lajeja vaan ainoastaan yksilöitä. Toisaalta puhumme eläin- ja kasvilajeista, jotka biologiatiteen mukaan syntyvät ja katoavat. Pohdi lajien asemaa reaali maailmassa."

Käsitteet ovat tärkeä filosofian aihe-alue ja todellisuuden hahmottami- sen kannalta ei ole samantekevää, kuinka todellisuutta ja tosioleavaa kuvataan. Nominalistit sanovat, että ei ole olemassa lajeja eikä yleiskäsitteitä vaan ainoas- taan yksilöitä. Nominalistille ei siis ole olemassa käsitteitä viisaus tai kaune- us vaan esimerkiksi yksittäisiä viisai- ta ihmisiä tai kauniita kukkia.

Nominalismi on ymmärrettävä katsanto- kanta, mutta toisaalta se tekee reaali maailmasta liian yksinkertaisen ja samalla hajanaisen.

Nominalistit eivät paneudu ikuisuus- kysymyksiin samalla tarmolla kuin esi- merkiksi Platon, joka oli käsiterealisti. Platonin vaikuttavan ideaopin mukaan on olemassa yleiskäsitteitä, ideoita, jotka ovat pysyviä ja muuttumattomia. Todel- linen tieto löytyy ideoista. Ideoiden ta- solle edetään hierarkisesti portaita pitkin kunnes ideamaailma selkenee. Platonille näkyvä maailma on aistien sumentamaa heijastusta ideoista. Kaunis esine on vain vaimea kuvajainen kauneuden olemuk- sesta. Platonin lajit eivät ole verratta- vissa eläin- tai kasvilajeihin, sillä ide- an ehdoton ominaisuus on sen ikuisuus.

Nominalistien ja käsiterealistien nä- kemysten väliin asettuu reaalielämään ja arki ajatteluun sopiva konseptualismi. Sen mukaan on kyllä olemassa yleis- käsitteitä, mutta ne ilmenevät ja todellistuvat yksilöinä. Konseptualismi sovittelee ne ongelmat, joita käsiterealistit ja nominalistit joutuvat kohtaamaan. Nominalismin heikkous paljastuu hy- vin yksinkertaisessa esimerkissä: jos näen kaksi saman muotoista ja väristä läiskää, tunnistan yhteyden niiden välillä. Jäsenään niiden samankaltaisuuden vaikka nominalismin mukaan niiden tulisi olla erillisiä yksilöitä. On siis oltava edes ominaisuus "samankaltainen", joka yhdistää yksilöitä vaikka ne eivät muodostaisikaan lajia tai sukua. Käsite- realismia syytetään liiasta henkisydestä ja yksilöllisyyden unohtamisesta. Se ei mitenkään sovi yhteen esimerkiksi juuri biologiassa vakiintuneeseen laji- ja suku- ajatteluun.

Oman mielenkiintoisen lisänsä käsite- kiistaan tarjoaa yksi modernin filosofian suurista ajattelijoista — Ludwig Wittgenstein. Hän päätyy kielen tutki- muksessaan perheyhtäläisyyden käsit- teeseen, joka yhdistää ulkoisesti ja nä- ennäisesti hyvinkin erilaisia yksilöitä. Wittgenstein mainitsee esimerkkinä pelin. Ihmisten ajatteluun on vakiintunut määritelmä peli, joka ymmärretään il- man että suoranaisia ominaisuuksia tarvitsee poimia tai havaita yksilöiden välillä. Erilaisia pelejä yhdistää suku- laisuus, perheyhtäläisyys. Wittgensteinin ajattelumalli toimii hyvin myös reaali maailmassa.

Edellämainitut näkemykset liittyvät oleellisesti filosofisiin tietoteorioihin ja metafysiikkaan. Ne ovat kuitenkin vaihtoehtoja ajattelun jäsentämiseen myös reaalielämässä. Filosofinen vapaus antaa meidän valita haluammeko olla hyviä yksilöitä vai hyvyyden heijastumia.

Tehtävä VI, jokeri: “Globaalin etiikan mahdollisuus. Mitä yhteisiä arvoja maailman (globaaliin) etiikkaan pitäisi sisällyttää?”

Maailman etiikan luomiseksi länsimaisen ihmisen täytyy pudottaa itsensä siltä korokkeelta, jolle on itsensä Euroopan historian aikana nostanut. Länsimaisen etiikan on aloitettava arvomaailman uudistus omista teoistaan ja suhtautumistavoistaan. Feodaaliyhteiskuntaa, ristiretkiä ja imperialismia on kyettävä tarkastelemaan kysyen objektiivisesti, mitkä arvot silloin hallitsivat ajattelua. Yhteiseen etiikkaan ei mikään osapuoli, uskonnollinen tai kulttuuriyhteisö saa suhtautua taakkana tai muiden sivistämisen kannalta, vaan lähtökohtana tulee olla suvaitsevaisuus ja tasa-arvoisuus. Nämä lähtökohdat voidaan ottaa pohjaksi globaalille ajattelutavalle. Muita vaatimuksia on arvojen riippumattomuus taloudellisista tai poliittisista näkökulmista, todellisia arvoja ei luoda lyhytnäköisellä otteella todellisuuteen.

Filosofisessa arvokeskustelussa suuri ristiriita on ollut yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden välillä. Platonin ja Hegelin maailmoissa yhteisön ja yksilön arvot joko tukevat toisiaan tai sulautuvat yhteen. Ongelmaa on ratkaistu myös markkinapaikka-ajattelulla, jossa yksittäisistä arvoista muodostuisi sopimuksilla yhteisesti hyväksyttävät arvot. Tätä mallia tai sen sovellusta ovat kannattaneet useat filosofit, mm. Jean-Jacques Rousseau. Kulttuurien, uskontojen, tieteen ja taiteen lisätessä ja muuttaessa käsityksiämme jatkuvasti voisi miljardien ajatusten markkinapaikalla vallita kuitenkin kaaos. Yhteisiä arvoja ei pystytä karsimaan nykyisistä vaihtoehtoista.

Globaalit arvot ovat tulevaisuuden arvoja, joten oikea ajattelutapa löytyy tulevaisuuteen suuntautumisesta. On ajateltava, mitkä arvot mahdollistavat tulevaisuuden, ihmisen ja inhimillisyyden olemassaolon tulevaisuudessa. Näiden arvojen polttopisteeseen nousee luonto. Arvojen on tuettava luonnon säilymistä ja jos mahdollista myös sen elpymistä nykyisistä ongelmista. On oleellista, että arvomme ovat niin voimakkaita ja globaaleita, että toimimme niiden mukaisesti, vaikka lokaalisesti esimerkiksi saastuminen tai otsonikato eivät olisikaan pahimmillaan omalla elinalueellamme. Arvot eivät ole kuitenkaan kehotuksia luonnonsuojeluun ainoastaan toiminnallisessa mielessä, vaan arvojen kautta ymmärrämme luonnon tärkeyden sekä ihmiselle että luonnolle ja

maailmalle itselleen.

Ihmisarvoa on pidetty filosofiassa usein ylimpänä arvona, mikä sinänsä on luonnollisesti tärkeää, mutta mikä on joutanut myös luuloon ihmisen ylivertaisuudesta esimerkiksi suhteessa luontoon. Globaalissa arvojen uudelleen määrittämisessä olisikin löydettävä sellainen ihmisarvo, joka olisi harmoninen suhteessaan muihin arvoihin ja jota myös noudatettaisiin. Ei riitä, että ihmisarvo on tärkeätä vain juhlallisissa julistuksissa, joita ei käytännössä kuitenkaan noudateta. Ihmisarvoa on länsimaisessa ajattelussa tarkennettu säädöksillä liiaksi, jolloin sen todellinen ja henkinen sisältö on kadonnut. Ihmisarvo on muutakin kuin oikeus omaisuuteen tai tasa-arvolain mukaiset sukupuolikiintiöt. Globaaleissa arvoissa tulisi huomioida kulttuurien mosaiikista riippumaton yhteinen, mutta silti yksilöllinen ihmisarvo.

Puhuttaessa arvoista on mahdotonta ohittaa vapauden käsitettä. Vapaus on tärkeä arvo myös globaalisesti ajateltuna, eri asia on millaisen vapauden maailman etiikka voi lapsilleen antaa. Pitäisikö vapauden ilmentyä positiivisena tai negatiivisena vapautena yhteiskunnalliseen toimintaan vai onko suurin ja tärkein vapaus elää ihmisenä ihmisen arvoista elämää.

Globaalien arvojen määrittäminen tuntuu samanaikaisesti mahdolliselta ja mahdottomalta tehtävältä, riippuen vaatimuksista, jotka arvoille asetetaan. Suurin ongelma on varmastikin käytäntö, vaikka globaalit arvot pystyttäisiinkin luomaan ja nimeämään. Wittgensteinin sanoilla, eri kielipelin omaksuneiden ihmisten on vaikea kommunikoida keskenään. Onko globaalinen vastuu sama minulle kuin muslimityölle tai idän kulttuuripiirin nuorelle? Onko se sama edes lähimmälle ystävälleni? Emme saa kuitenkaan vaipua nihilismiin, emme arvorelativismiin, emme saa luulla osaavamme luetella joukon toimivia globaaleja arvoja. Saamme kuitenkin yrittää luoda arvoja, jotka olisivat nykyistä ihmistä suurempia.

Miia Mustonen

Soveltava filosofia ja filosofian opetus

— valokeilassa tiedonfilosofia ja globaali etiikka

Helsingissä lokakuussa
(1.-2.10.) 1997

Koulutustilaisuus keskittyy soveltavan filosofian menetelmiin ja niiden käyttöön filosofian opetuksessa.

Aiheina filosofian uutuudet kuten kysymys globaalista etiikasta sekä tiedon hyveistä, tietämisen tavoista ja rajoista. Asiantuntijana professori Alan Sokal USAsta.

Tilaisuudessa on työpajoja filosofian opetusaineistoista. menetelmistä opettaa filosofiaa peruskoulussa ja ylioppilastutkinnon filosofian tehtävien arviointia Torstai-iltana 2.10.

on mahdollisuus osallistua filosofian opettajien ainejärjestön neljänteen kansainväliseen Immanuel KANT biljarditurneeseen.

Tilaisuus on tarkoitettu lukiossa ja peruskoulussa filosofiaa opettaville opettajille sekä globaalista etiikasta ja tiedonfilosofiasta kiinnostuneille.

Lisätietoja:

Pekka Elo puh. 09- 7747 7215,
s-posti: pekka.elo@oph.fi
Sari Nikkola puh 09- 7747 7275